

ד. 'דמי ידי עלי' – שמים כמה הוא שוה ביד ובלא יד. כיצד שמים? – אומדים כמה אדם רוצה ליתן בעבד העושה מלאכה בידו אחת, שידו האחרת מוכתבת לרבו אחר, וכמה רוצה ליתן בעבד שיעשה לו מלאכה בשתי ידיו.

כן הסיק אביי. וכן פסק הרמב"ם. ובתחילה סבר רבא שאומדים אומד של נזיקין, כאילו ידו נקצצה.

דפים יט – כ

כט. א. מה נכלל ב'יד' וברגל' של תורה?

ב. בכמה אנשים נעשה האומד של הנודר דמי אדם, ובכמה אומד של נזיקין? אומד שנעשה למטרה אחרת, האם הוא מועיל לאומד של נדר? האם צריך אומד לכל נדר ונדר או די באומד אחד?

א. בלשון תורה [ולא בלשון בני אדם] 'יד' משמע כולה, שהרי נאמר בתפלין ידך ותנא דבי מנשה: זו קיבורת (- גובה הזרוע). ואולם לענין קידוש ידים ורגלים נתקבלה הלכה שאינו אלא עד הפרק (- חיבור כף היד עם האמה (רש"י). ו"א עד המרפק).

'רגל' בלשון תורה משמע כף הרגל [ולכן 'בעלי קבין' – שנחתכה רגלם בפרק התחתון, נתמעטו ממצות עליה לרגל שנאמר רגלים]. ו'מעל הרגל' משמע גם השוק שמעל הכף, עד הארכובה [ולכן חליצה מן הארכובה ולמטה – כשרה, שנאמר וחליצה נעלו מעל רגלו, אך לא 'מעל דמעל']. וכן לענין נדרים, הנודר 'דמי רגלי' משער עד הארכובה כאמור.

ב. אומד של נדרים, באומר 'דמי [פלוגי] עלי' – בעשרה בני אדם (כדילפינן בסנהדרין טו). ושל נזיקין – בשלשה. נסתפק רבא האם אומד לנזיקין בשלשה מועיל לענין הנודר דמי עלי. עוד נסתפק בשנדר פעם אחת ואמדהו וחזר ונדר – האם צריך לאמדו בשנית, שמא נשתנה בינתים. ואפילו לא אמדהו בינתים נסתפק שמא צריך אומד לכל נדר. ואפילו בשנדר פעמים בבת אחת נסתפק. וכן נסתפק בשאמדהו מאליו, כלומר ללא שום צורך (והיו שם עשרה אנשים). וניסו לפשוט הספק האחרון, ודחו.

ואולם ללא אומדנא כלל אין חיוב, כגון האומר 'דמי עלי' ומת – היוורשים פטורים, שאין דמים למתים. ואעפ"י שודאי היה שוה סכום מסוים בחייו – הרי לא נאמד מעולם.

דף כ

ל. א. חומר בערכין מבנדרים, וחומר מבנדרים מבערכין – כיצד?

ב. האומר 'חצי ערכי עלי', 'ערך חצי עלי', וכן בדמים – מה דינו?

ג. המעריך חצי כלי – מה דינו?

ד. הנודר בדמים או בערכין, ומת – מה דין היוורשים?

א. חומר בערכין מבנדרים; שהאומר 'ערכי עלי' ומת, או 'ערך פלוגי עלי' ומת אותו פלוגי – היוורשים חייבים (וכפי שיבאר להלן בסעיף ג). אבל בדמים – פטורים, שהרי צריך אומדנא וכשמת שוב אין לו דמים.

הוא הדין אם נהיה גוסס, שאין לו דמים (עפ"י חזו"א כט,ו).

שאלות ותשובות לסיכום מסכת ערכין

חומר בנדרים מבערכין; שהנדרים חלים על כל בעלי חיים (וכן כלים), והערכין אינם אלא באדם (מבן חדש ומעלה, ולא בטומטום ואנדרוגינוס). הנדרים אינם נידונים ב'השג יד' כערכין. הנדרים חלים על אבר אחד אפילו אין הנשמה תלויה בו, משא"כ בערכין.

ב. 'חצי ערכי עלי' – נותן חצי ערכו. כן סתמה משנתנו. ובברייתא מובאת דעת רבי יוסי ברבי יהודה (כהסבר רב פפא) שלוקה בערך שלם, גורה 'חצי ערכי עלי' אטו 'ערך חציי עלי'.

השפת-אמת נסתפק ב'חצי ערכי עלי', האם נידון בהשג יד בסלע כשאר ערכין, או שמא די בחצי סלע.

'ערך חציי עלי' – נותן ערך כולו, כדין המעריך אבר שהנשמה תלויה בו (נפשת).

הנדרים כערכין לענין זה (נדר בערכך נפשת).

וכן לריבר"י, 'חצי דמי עלי' – חייב דמי כולו, כדין ערכין (שטמ"ק מהרא"ש, עפ"י התוספתא).

ג. המעריך חצי ערך כלי – רבי מאיר אומר: נותן דמיו, אדם יודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים. וחכמים אומרים: פטור מכלום.

מבואר בגמרא שחכמים אלו סוברים אין אדם מוציא דבריו לבטלה כר"מ, אך כיון שלא נדר כדרך הנודרים, חצי כלי, לכך פוטרים, כדעת רבי שמעון במקום אחר.

התוס' והרא"ש גורסים אחרת, ולדעתם אם אמר 'חצי ערך כלי' – גם חכמים סוברים שנתחייב בחצי דמיו [מלבד לדעת חכמים החולקים על ר"מ בעיקר הדין וסוברים אדם מוציא דבריו לבטלה. וכן הלכה]. וכאן מדובר שאמר 'ערך חצי כלי' – שאין דרכו של אדם לידור חצי כלי, שאין לו שווי.

ד. הנודר בדמים (– 'דמי פלוני עלי') או בערכין, ומת; שנינו במשנתנו שהיורשים חייבים ליתן, [מלבד אם אמר 'דמי עלי' ומת, או 'דמי פלוני עלי' ומת הנידר – פטורים, שאין דמים למתים].

מבואר בגמרא שאם ננקוט מלוה על פה אינו גובה מן היורשים וגם נסבור מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא – אין היורשים חייבים אלא אם עמד הנודר בדין קודם שמת, שנעשה חובו כמלוה בשטר ונשתעבדו נכסיו. ואעפ"י שלא אמדו עדיין, אין האומד אלא גילוי מלתא בעלמא.

א. הרמב"ם (ערכין א, כא) כתב שהיורשים חייבים רק אם עמד בדין. והראב"ד השיגו, הלא קיימא לן שעבודא דאורייתא ומלוה על פה גובה מן היורשים (וע' כס"מ וברכה"ז). וכתבו המפרשים בכוונת הרמב"ם על עמידת הנערך בדין, שסובר הרמב"ם שדין 'העמדה והערכה' מעכב בערכין.

ב. יש מי שיצא לחדש, שעני הנידון ב'השג יד', שהעריך ומת – היורשים פטורים, שהרי צריך הכהן להעמידו ולהעריכו. 'וצריך עיון בזה' (השק שלמה).

לא. מה דין ההקדשות דלהלן, לענין חלות הקדושה ולענין חיוב אחריות המקדיש?

א. 'שור זה עולה'; 'בית זה קרבן' (לבדה"ב).

ב. 'שור זה עלי עולה'; 'בית זה עלי קרבן'.

ג. כנ"ל, כשאמר 'דמי שור... עולה'. או שאמר: 'לכשיבואו דמיו – יקדשו'.

ד. כנ"ל, שאמר 'יקדש השור לדמיו'.

א. 'שור זה עולה' – קדוש קדושת הגוף ומועלים בו. מת או נגנב – אינו חייב באחריותו. וכן 'בית זה קרבן' – נתקדש הבית לבדק הבית, ואם נפל קודם שבא ליד גזבר – פטור.

ב. 'שור זה עלי עולה' – קדוש, ואינו חייב באחריות (כיון שאמר 'זה'). ומה שאמר 'עלי' – כלומר עלי לטרוח בהבאתו. ר' חייא בר רב. וכן הסיקו במנחות קח: בשם רב.

א. הרמב"ם השמיט הלכה זו. יש מי שצדד לומר שהרמב"ם סבר שהסוגיא בחולין (קלט. עתוס) חולקת עם ר' חייא בר רב, ונקט הרמב"ם כאותה סוגיא שהיב באחריות. 'ועדיין צ"ע' (עפ"י זבח תודה. אך לכאורה מדויק לשון הרמב"ם (מע"ק יד, ד-ו טז, ז), משמע שאינו חייב באחריות אלא בנודר דמים).

ב. יש מי שצידד שב'בית זה עלי קרבן' חייב באחריותו, שאין לומר שם 'עלי להביאו' (ע' הדושים ובאורים). אך י"מ שכוונתו לפנותו ולהכינו למסירתו לגזבר (זבח תודה).

ג. 'דמי שור זה עולה'; לפרש"י משמע לכאורה שהשור חולין (עפ"י תוס'). ויש אומרים שהשור נתקדש קדושת הגוף, כדין המקדיש וכו' לדמיו (כן דעת הרא"ש בשטמ"ק. וכן משמע מדברי הרמב"ם. וכן צדדו בתוס'). ואינו חייב באחריותו.

א. התוס' צדדו לפרש שלא חלה קדושה על השור. ולפי צד זה כתב בשפת אמת שי"ל שהיב באחריות אעפ"י שלא אמר 'עלי' כיון שלא הקדיש את גוף השור. (וע"ע בלשון השטמ"ק באות א. רצ"ע).

ב. בבית, לכאורה נראה שלדברי הכל לא חלה קדושה בגופו, ורשאי למוכרו או ליתן דמיו במקומו (וע' חו"ב).

'דמי שור זה עלי עולה'; לענין חלות קדושה על גוף השור – מחלוקת הראשונים כנ"ל. ולענין חיוב אחריות – חייב. [וכן חייב באחריות כשאמר 'שור זה ודמיו עלי עולה'. מנחות קח:]

בבית וכדו'; נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש (בחולין קלט) במקדיש דבר לבדק הבית ב'הרי עלי' האם חייב באחריותו אם לאו. אך דוקא בכגון שנגנבו הדמים או אבדו [שסובר ריש לקיש בכל מקום שהוא שם הריהו ברשות הקדש], אבל בית שנפל הואיל ואינו בעולם חייב באחריות (שם). אם אמר 'לכשיבואו דמיו יקדשו'; לדברי חכמים, אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם הלכך אין הדמים קדושים. ולדברי רבי מאיר, הקדשו חל לכשימכר ויקבל דמיו, אבל השור חולין, ואם נגנב או אבד קודם שיימכר – פטור. ואם מכרו נתקדשו דמיו וחייב באחריותם אם הזכיר 'עלי' על הדמים.

א. אפשר אפילו לא אמר 'עלי' אלא סתמא חייב באחריות הדמים כיון שלא הזכיר 'זו' (כן נסתפק ב'זבח תודה').

ב. הלכה כחכמים שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם (ערמב"ם ערכין ו, כח מכירה כב, טו מעילה ה, ו; אה"ע פא, חו"מ ריב, ז). יש סוברים [בדעת הרמב"ם] שקדושת הגוף חלה על דבר שאינו בעולם (עפ"י ב"י יו"ד רלד ובכס"מ נדרים יב, י; בהגר"א יו"ד שם ס"ק קכט [וע' חו"א אה"ע קמח לדף סג]). וע' קצוה"ח קי סק"ב רט סק"א. ויש חולקים (לחם משנה נדרים שם).

ד. 'ייקדש שור זה לדמיו' – קדוש קדושת הגוף ומועלים בו, ופטור מאחריותו. 'ייקדש שור זה לדמיו והדמים עלי עולה' – חייב באחריותו (כיון שאין הדמים לפניו ולא אמר 'דמים הללו', ודאי מה שאמר 'עלי' – כלפי חיוב אחריות אמר).

[לענין ערכין, אפילו לא אמר 'עלי', כגון 'הריני בערכי / בערך פלוני' – אם הפריש דמים

ונגנבו או אבדו, חייב באחריותם עד שיבואו ליד גזבר (עפ"י חולין קלט; רמב"ם ערכין ג, ג).
ואם אמר 'על מנת שלא אתחייב באחריות' – פטור (עפ"י שיטמ"ק חולין ב: וע' בשבט הלוי (ח"ה
קונטרס המצוות ס) שהעיר על כך מהסוגיא שם קלט שמשמע שגורת הכתוב היא בכל אופן שחייב באחריות עד
שיבוא ליד גזבר)].

דפים כ – כא

לב. המשכיר בית לחברו ו...

א. נתנגע הבית.

ב. הקדישו המשכיר.

ג. הקדישו השוכר.

– מה דין הבית ומה דין השכירות?

א. המשכיר בית לחברו ונתנגע, אעפ"י שהחליטו כהן אומר לו המשכיר לשוכר: הרי שלך לפניך.
התוס' הוכיחו שבית המנוגע אסור בהנאה (וכ"פ הרמב"ם, עפ"י תו"כ). ואעפ"כ אינו חייב להעמיד
לו בית אחר שמדובר שלא נתחייב להשכירו אלא 'בית זה'. ואולם את דמי השכירות הפסיד.
והשפת-אמת תמה על דבריהם, שלכאורה נראה כיון שאין הזק ניכר בבית, אפילו דין הוא
שאומר לו הרי שלך לפניך ומגיעים לו דמי השכירות, ואפילו ב'בית' סתם (וע"ע מחנ"א שכירות
נ).

נתצו – חייב להעמיד לו בית אחר.

הר"ן (בכתובות פ"ה) פרש שמדובר בבית סתם, אבל ב'בית זה' – אינו חייב להעמיד לו אחר.
ואין נראה כן מדברי הרמב"ם (עפ"י שפת אמת. וכ"מ בתוס' דלא כהר"ן. וע' גם בגליונות קה"י).

ב. מבואר בגמרא שאם הקדישו המשכיר – השוכר אסור לדור בו ואם דר – מעל.

א. לפרש"י, יוצא הבית לחולין על ידי מעילתו. ולפירוש התוס' אין הבית יוצא לחולין. ואולם
לדעת הכל השכר חולין ואינו של הקדש, בגלל מעילתו.

ב. שיטת התוס' עפ"י הירושלמי והתוספתא (וכ"ה באו"ז ב"מ פ"א יט), שאם הקדים לו שכרו – אין
המשכיר יכול להקדישו. ואם לא הקדים שכרו – חל ההקדש.

ויש אומרים שאין חילוק בדבר, ולא אמרו שההקדש חל אלא מה שהבית שוה יותר מדמי
השכירות, אבל בשיעור דמי השכירות – אין יכול להקדיש, וכיון שיש להקדש שותפות בו
לכן הדר בו מעלה שכר להקדש (ועתוס' כאן וכתובות נט: רא"ש נדרים פ"ה ב).

והש"ך (ביו"ד רכא סקמ"ה) הביא דעת הרבה פוסקים שלא חל ההקדש של המשכיר כלל, אלא
אם השכיר בית סתם, אבל ב'בית זה' – כיון שמשועבד הבית לשוכר, אין הקדש דמים מפקיע
מידי שעבוד ולא חל ההקדש והשוכר רשאי לדור בו, אלא שאם לא הקדים לו שכרו, מעלה
שכר להקדש ולא למשכיר, כי הקדשו של המשכיר חל מ"מ על תשלום השכירות.

הקדיש המשכיר את שכרו לכשיבוא; לחכמים, אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם (וכן הלכה). ולר'
מאיר – השכר יתקדש.

ג. הקדישו השוכר; אמרו בגמרא שאין בדבריו כלום לפי שאין הבית ברשותו להקדישו.